

STATUTUL STATELOR NEUTRE EUROPENE ÎN CADRUL SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE CONTEMPORANE

Valeriu MIJA

Neutralitatea, ca un concept legal și politic, a fost evident proeminentă în Europa în perioada confruntării bipolare din secolul trecut, cunoscută ca Războiul rece. Pe parcursul acestei perioade, câteva state europene (Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia și Elveția) au reușit să-și mențină statutul de neutralitate, care a contribuit realmente la securitatea lor. Însă aceste state au promovat diferite politici de neutralitate, conform trecutului lor istoric, inclusiv cel de-al Doilea Război Mondial și Războiul rece. Astăzi, datorită sfârșitului Războiului rece, dezvoltării unui nou sistem de securitate în spațiile geopolitice cele mai mari – Euro-atlantic și postsovietic, apariția unor amenințări noi transnaționale, statutul de neutralitate al statelor europene va fi contestat, în viziunea mai multor specialiști de securitate internațională. De fapt, majoritatea acestor state deja acționează pe arena internațională mai mult timp, ca actori *nealiniați militar*, decât participanți neutri. Astfel de politici oferă statelor neutre avantajul de a fi membru al diferitelor organizații internaționale și de a obține promisiuni oficiale de a fi consultați pe întrebări importante de securitate, fără a împărți povara greutăților politice și financiare ale apărării colective, precum și contribuției la securitatea internațională. În consecință, progresele constructive în relația NATO–Rusia, lărgirea NATO–UE, dezvoltarea Politicii de Securitate Europeană Comună a Uniunii Europene (PSEC) și noile pericole internaționale pot cu o probabilitate înaltă schimba cursul politic al acestor state (cu excepția Elveției – caz specific) cu revizuirea statutului de neutralitate, care poate deveni rar în Europa. Pentru Republica Moldova, stat neutru, evoluția acestui fenomen devine la fel important pentru a determina cursul de dezvoltare pe arena internațională.

În general, „Neutralitatea a fost original concepută în contextul sistemului de stat european” [5, p.17]. Conceptul își are originea în confruntarea permanentă pentru menținerea echilibrului de putere în Europa multipolară. De exemplu, Suedia și Elveția își păstrau, în mod tradițional, neutralitatea pe o lungă perioadă de timp, fiind oficial recunoscute din 1815. Global, neutralitatea lor a fost respectată pretutindeni datorită caracterului conflictelor din trecut și similarității puterii militare și economice a acestor state în sec. XIX. Totuși, conceptual neutralitatea a fost aplicată doar *în situațiile în care locația statului neutru nu se afla în sfera de interes a Marilor Puteri*.

În general, evenimentele istorice au dovedit că „Marile Puteri respectă integritatea statelor neutre din trei motive: deoarece nu este în interesul lor de

a ataca (domina), costul invaziei și pacificării este mai mare decât beneficiile și, respectiv, abuzarea neutralității este contrară principiilor legii internaționale” [3, p.310]. Evident că Suedia și Elveția au evitat implicarea în cel de-al Doilea Război Mondial din cauza unuia sau mai multora din aceste motive. Din contra, violarea dublă a neutralității Belgiei în secolul trecut și împărțirile Poloniei în sec. XVIII și XX au dovedit rolul major a factorului *sferei de interes* a Marilor Puteri. Astfel, sec. XX a confirmat repetat, așa precum era cunoscut și în Grecia antică, că neutralitatea este efectivă doar dacă Marile Puteri o recunosc mutual și aleg să nu destrame actualul *Status Quo* la nivel internațional și *echilibrul de securitate*. Această asumare se bazează pe următoarele cauze: conceptul războiului total, care a dominat Europa ultimul secol, luptele ideologice și de eliberare, precum și aceea națională, și creșterea complexității economice mondiale.

Pentru înțelegerea conținutului modelelor specifice de neutralitate, este esențial a analiza variabile externe și interne ale sistemului internațional. Istoria relațiilor internaționale demonstrează că interacțiunile interstatale pe lângă cooperare au avut și lupte permanente. Aceste înfruntări au produs diferite concepte strategice de interacțiuni interstatale în cadrul relațiilor internaționale de la *Raison d'État*, *Realpolitik*, *Echilibrul Puterii* și până la conceptul universal Kantian-Wilsonian de *securitate cooperativă*. Prin interacțiunea sub anumite concepte, unele state s-au exclus sau au devenit excluse extern din confruntările internaționale prin declararea neutralității. „Cuvântul *neutralitate* provine de la adjectivul latin *neuter* și înseamnă nici una din cele două” [4, p.29]. Statele care au declarat neutralitate au asumat că viitoarele războaie vor avea elemente de respectare a legii. În același timp, cum a menționat Iulian Chifu, „există o confuzie ce se face între politica de neutralitate și legea neutralității” [1, p.9]. Conform expertului dat, politica de neutralitate este o acțiune voluntară a unui stat, este foarte flexibilă și poate fi adaptată în caz de necesitate. De fapt, apărut în Europa datorită echilibrului puterii, conceptul de neutralitate a suportat niște evoluții istorice. Alături de schimbarea naturii războiului interstatal și amenințările la adresa securității naționale și internaționale, concepțiile și formele neutralității s-au bazat pe o serie de factori importanți ca cei externi, interni și tradiționali. În lumea modernă, concepțiile principale ale neutralității politice din punct de vedere teoretico-normativ pot fi clasificate ca *neutralism*, *neutralitate și neutralizare*. În retrospectivă, formele specifice de neutralitate au evoluat istoric și sunt cunoscute în mediul academic ca neutralitatea supraputerii, neutralitatea activă – nealiniera militară, *ad hoc* și neutralitatea permanentă, neutralitate impusă, neutralitatea integral permanentă, neutralitatea eventuală, neutralitatea imparțială, neutralitatea diferențială, neutralitatea locală, neutralitatea temporară, neutralitatea maritimă, terestră și aeriană. Astăzi,

creșterea provocărilor globale astfel ca dilemele strategice și de securitate, *conflictul civilizațiilor* [2], confruntările ideologice, dilemele economice de globalizare, eforturile colectiv-cooperative de securitate și noile amenințări netradiționale pot contribui la modificarea conceptelor cunoscute de neutralitate europeană.

În prezent, conflictele interstatale nu mai rămân doar o chestiune exclusivă a părților implicate, dar au devenit și un subiect de îngrijorare legitimă pentru întreaga comunitate de state, îndeosebi în Europa. În așa mod, viziunea predominantă este că neutralitatea nu mai este justificată moral. În primul rând, sfârșitul Războiului rece a eliminat cauzele de bază a statutului de neutralitate în Europa modernă. În al doilea rând, noile dileme politice și economice (globalizarea și interdependența), dezvoltarea tehnologică, noul sistem de securitate europeană cu modul interdependent de luare a deciziilor, noile pericole mondiale, mai ales terorismul internațional în mare măsură și crima transnațională pot modifica statutul statelor europene neutre spre o cooperare și răspundere colectivă, ce de fapt parțial există *de facto* ca o *neutralitate de cooperare, neutralitate activă, neutralitate cu solidaritate sau nealiniere militară*. Astfel de decizii necesită, de asemenea, asumarea răspunderii politice și financiare a securității comune și apărării. Corespunzător, Republica Moldova va fi nevoită să aplice diferite măsuri diplomatice pentru a menține statutul său de neutralitate în sistemul internațional viitor.

Referințe:

1. CHIFU, Iu. Neutralitatea. Între Mit, Imagine și Realitate. În: *Inosfera, Revista de studii de securitate și informații pentru apărare a Direcției Generale de Informații a Apărării a României*. Anul I, nr. 4, 2009, p. 9-17.
2. HUNTIGTON, S. *The Clash of Civilization: Remaking of World Order*. Touchstone Book, 1997.
3. KRUZEL, J., HALTZEL, M. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Non-aligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989.
4. VUKADINOVIC, R. The Various Conceptions of European Neutrality. În: KRUZEL, Joseph and HALTZEL, Michael H., eds. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989.
5. WIDMEN, S. Forms of Neutrality. În: KRUZEL, Joseph and HALTZEL, Michael H., eds. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989.